

Пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти учун жавобгарлик белгилашнинг ижтимоий зарурати

Хожиева Рузигул Худайбердиевна

Хуқуқни муҳофаза қилиш академияси Криминалистика ва экспертиза турлари кафедраси уқитувчиси, Тошкент давлат юридик университети докторанти,

kxojiyeva@bk.ru

Аннотация. Ушбу мақолада муаллиф томонидан пора олиш-беришда воситачилик қилиш жиноятининг умумий тавсифи, ушбу жиноят учун жавобгарлик белгилашнинг ҳуқуқий асослари ва шартлари, жавобгарлик белгилашнинг ижтимоий зарурати хусусида суз юритилган. Шунингдек, пора олиш-беришда воситачилик қилиш учун жавобгарлик белгилаган хориж давлатлари тажрибаси таҳлил қилинган ва бу буйича қонунчиликка таклифлар баён қилтнган.

Калит сузлар: пора, пора олиш, пора бериш, воситачилик, пора олиш-беришда воситачилик, жавобгарлик,.

Жаҳон банки маълумотларига қараганда, порахўрлик даражаси Канадада – 19, Германияда – 21, Буюк Британияда – 22, Японияда – 24, АҚШда – 26, Италияда эса 57 фоизни ташкил этади¹. Тақдим этилган статистик маълумотлардан маълумки, ривожланган давлатларда кўрсаткич фоизи кам ҳисобланади. Бу борадаги кўрсаткичнинг энг қуйи даражаси 8 фоизни (Дания, Швеция, Финляндия), энг юқори даражаси эса 92 фоизни (Сомали, Жанубий Судан) ташкил этмоқда. Кўриниб турибдики, Скандинавия давлатларидан Швеция, Финляндия ва Данияда атига 8 фоизни ташкил этиб, Сомали ҳамда Жанубий Суданда 92 фоиз, энг юқори кўрсаткични ташкил қилади.

Барчага маълумки, порахўрлик билан боғлиқ жиноятларга қарши курашишга қаратилган бир қанча ислоҳотлар амалга оширилмоқда. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Коррупцияга қарши конвенциясига 2008 йил 7 июлдаги ЎРҚ-158-сон Қонуни билан аъзосига

¹ Шамсутдинов Б. Коррупциявий жиноятлар учун жавобгарлик. Монография. – Т: ТДЮУ, 2020. – Б. 63.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 4.9 / 2023

айланди. Шунингдек, 2017 йилнинг 3 январида “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги ЎРҚ-419-сонли Қонун қабул қилинди. Бир қанча ривожланган хорижий давлатларда шунга ўхшаш махсус қонунлар давлат томонидан қабул қилинган. Масалан, АҚШда шунга ўхшаш махсус қонун “Foreign Corrupt Practices Act” деб номланган бўлиб, у Америка компанияларини шартномалар тузишда имтиёзлар ва кафолатлар олишда хорижий мансабдор шахсларга пора берганлик учун жавобгарлигини белгилайди.

Сўнги йилларида мамлакатимиз суд-ҳуқуқ тизимида амалга оширилган кенг қамровли ўзгариш ва янгилашлар амалда кутилган самараларни бермоқда. Айтиш жоизки, бу борадаги туб ислохотлар ўз моҳиятига кўра, инсон ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоялашга хизмат қилиши баробарида, кўплаб юртдошларимиз тақдирида том маънода ижобий ўзгаришлар ясамоқда. 2021 йилнинг 14 май куни қабул қилинган “Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш, шунингдек айрим қонун ҳужжатларини ўз кучини йўқотган деб топиш тўғрисида”ги Қонун бу борада амалга оширилаётган эзгу ишларнинг мантиқий давоми бўлди, десак янглишмаймиз. Мазкур Қонунга мувофиқ Жиноят кодексининг 211 ва 212-моддалари янги таҳрирда баён этилди.

Шунингдек, Олий Мажлис Қонунчилик палатасида порахўрлик жиноятлари учун жазони кучайтириш мазмунидаги қонун лойиҳаси биринчи ўқишда қабул қилинди. Хусусан, “Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига коррупцияга оид жиноятлар учун жавобгарлик муқаррарлигини таъминлашга қаратилган ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги қонун лойиҳаси билан Жиноят кодексининг саккизинчи бўлими, “коррупцияга оид жиноятлар” деган янги атама билан тўлдирилиб, 15 турдаги жиноят таркиблари коррупцияга оид жиноятларга киритилмоқда.

Коррупцияга оид жиноятлар учун айбдор шахсга нисбатан жазо чораларини янада кучайтириш мақсадида, мансаб мавқеини суиистеъмол қилиш ёки хизмат мавқеидан фойдаланиб содир этилган жиноятлар учун 10 йилгача озодликдан маҳрум қилиш жазоси назарда тутилмоқда.

“Пора олиш”, “пора бериш” ва “пора олиш-беришда воситачилик қилиш” учун Жиноят кодексининг тегишли моддаларининг учинчи қисми санкцияси оғирлаштирилиб, 20 йилгача озодликдан маҳрум қилиш жазоси белгиланмоқда. Юқридаги санаб ўтилган ҳуқуқий чоралар порахўрлик билан боғлиқ

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 4.9 / 2023

жиноятларни кескин камайтиришга қаратилган бўлиб, бунинг замирида нафақат инсон ҳуқуқи ва манфаатларини, давлат ва жамият манфаатларини ҳимоя қилиш ҳам ётади.

Зеро статистик маълумотлар келтирилишича, мансабдор шахсларнинг жиноятлари оқибатида давлат ва жамият манфаатларига 2018 йилда 556 млрд, 2019 йилда 1,858 трлн, 2020 йилда 500,1 млрд, 2021 йилнинг 9 ойида 658 млрд сўм моддий зарар етказилган². Бунинг оқибатида эса, давлатнинг ҳам иқтисодий, ҳам ижтимоий салоҳиятига катта зарар етган. Бу эса, порахўрлик билан боғлиқ жиноятлар, хусусан пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти учун жавобгарлик чораларини тудан ислоҳ қилиш, жазо чораларини янада қатъийлаштириш, кучайтиришнинг ижтимоий зарурлигини англатади.

Айтиш жоизки, порахўрлик ва пора олиш-беришда воситачилик қилиш жамият учун ижтимоий хавфи юқори ва оғир оқибатларга олиб келувчи жиноятлар тоифасига киради. Ушбу жиноятлар жамиятнинг маънавий-ахлоқий негизига путур етказибгина қолмай, янги жиноий қилмишлар содир этилишига ҳам йўл очиб бериши мумкин. Шу боис, пора берганлик ва пора олиш-беришда воситачилик қилганлик учун жавабгарликнинг тубдан такомиллаштирилиши ҳамда жиноий жазоларнинг кучайтирилиши юзага келиши мумкин бўлган салбий ҳолатларнинг олдини олишга хизмат қилиши билан аҳамиятлидир.

Ушбу жиноят коррупциявий жиноятлар ичида нисбатан янги бироқ кенг тарқалаётган жиноят бўлиб, Жиноят кодексига айнан ушбу модданинг киритилиши, Кодекснинг 2-модасида назарда тутилган Жиноят кодексининг вазифаларини амалга ошириш, яъни қонун билан кўриқланаётган ижтимоий муносабатларни ҳимоя қилишни мақсад қилган.

Қуйида бу норманинг Жиноят қонунига киритилш сабаблари ва бу қилмиш учун жавобгарлик белгилашнинг ижтимоий зарурати хусусида батафсил сўз юритамиз.

Бунда шуни эслатиб ўтиш жоизки, ҳар қандай қилмиш таркибида жиноят таркибий элементлари: жиноят объекти, объектив томони, субъекти ва субъектив томони мавжуд бўлса, ўша ижтимоий хавfli қилмиш учун учун Жиноят

² Узбекистон Республикаси Коррупцияга қарши курашиш агентлининг расмий сайти.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 4.9 / 2023

кодексининг 10-моддаси ҳамда 16-моддасидан келиб чиқиб, жавобгарлик белгиланиши лозим.

Бунда муайян қилмишга жавобгарлик белгилашнинг зарурлигини қуйидаги шартлар мавжуд бўлиши билан изоҳлаш лозим:

биринчидан, ўша қилмиш давлат ва жамият учун ижтимоий хавфли бўлиши;

иккинчидан, ўша қилмиш Жиноят қонунига хилоф бўлиши;

учинчидан, ўша қилмишда айб (қасд ёки эҳтиётсизлик) мавжуд бўлиши лозим.

Шундай экан таҳлилимизнинг дастлабги босқичида пора олиш-бериш қилмиши учун жавобгарлик белгилашнинг биринчи шarti – мазкур қилмишнинг давлат ва жамият учун қанчалик ижтимоий хавфлилигини таҳлил қиламиз.

Қилмишнинг ижтимоий хавфлилиги деганда Жиноят кодекси билан кўриқланадиган объектларга зарар етказадиган ёки шундай зарар етказишнинг реал хавфини келтириб чиқариши назарда тутилади. Шу ўринда савол туғиладики, Жиноят кодекси қайси объектларни кўриқлайди?

Биламизки, Жиноят кодексининг 2-моддасида Жиноят кодексининг вазифалари санаб ўтилган бўлиб, улар:

шахсни, унинг ҳуқуқ ва эркинликларини, жамият ва давлат манфаатларини, мулкни, табиий муҳитни, тинчликни, инсоният хавфсизлигини жиноий тажовузлардан кўриқлаш;

жиноятларнинг олдини олиш;

фуқароларни республика Конституцияси ва қонунларига риоя қилиш руҳида тарбиялаш кабилардир.

Айни шу вазифаларда жамиятнинг тартибга солинган турли соҳадаги ижтимоий муносабатлари кўриқланади. Ушбу ижтимоий муносабатлар эса, Жиноят кодекси билан кўриқланадиган объектлар ҳисобланиб, пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти ушбу объектларнинг аксариятиларига зарар етказмай қолмайди. Хўш, қандай қилиб?!

Бунинг учун санаб ўтилган объектлардан айнан қайсиларига зарар етказилиши мумкинлигини алоҳида-алоҳида таҳлил қиладиган бўлсак, дастлабки объектимиз **шахс, унинг ҳуқуқ ва эркинларига тажовуз етказиш билан боғлиқ ижтимоий муносабатдир.** Пора олиш-беришда воситачилик қилиш

жинояти содир қилинганда шахсларнинг Конституция ва бошқа ҳужжатларда кафолатланган ҳуқуқ ва эркинликлари бузилиши мумкин. Масалан, меҳнат муносабатларида бирор ходимни ишга қабул қилишда савиясиз ва билимсиз бир шахсни иш берувчи ёки бошқа ваколатли шахс томонидан пора олинса ва пора берувчи томонидан пора берилса, бунда пора олиш-бериш воситачилик орқали амалга оширилса, айнан ўша бўш иш ўрнига ишлаш учун меҳнат қобилияти ва тажрибаси, билими етарли бўлган шахс ишга кира олмаса, бу орқали ўша шахснинг меҳнат ҳуқуқлари бузилиши мумкин.

Кейинги объектимиз эса, **жамият ва давлат манфаатларига тажовуз етказиш билан боғлиқ ижтимоий муносабатдир.** Бунаё ҳолатда эса, пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти орқали жамият ва давлатнинг манфаатларига путур етади. Мисол учун давлат харидлари билан боғлиқ бўлган муносабатларда пора олиш ва пора беришда бу қилмиш пора олиш-беришда воситачилик орқали амалга оширилса, давлатнинг иқтисодий салоҳияти, бозор муносабатлари билан боғлиқ салоҳиятига зарар етади.

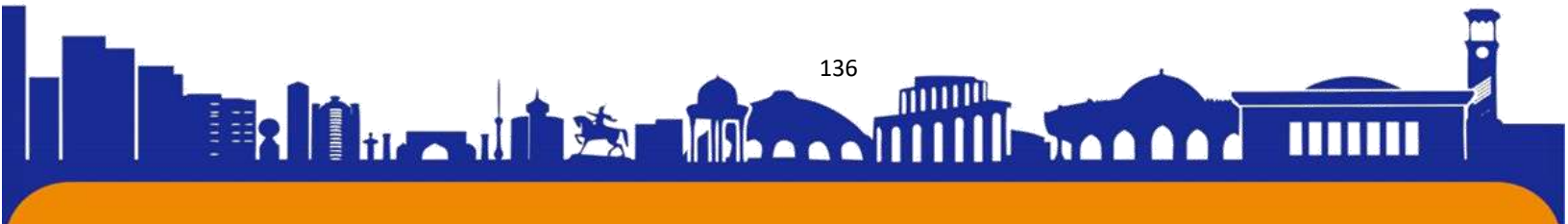
Навбатдаги объектимиз эса, **мулкга тажовуз етказиш билан боғлиқ ижтимоий муносабатдир.** Пора олиш-беришда воситачилик қилиш жиноятини содир қилишда бир қактнинг ўзида ҳам давлат мулкига ҳам фуқаронинг мулкига зарар етади.

Юқоридаги санаб ўтилган ҳолатлар ва асослангилган сабаблардан келиб чиқиб айтишимиз мумкинки, пора олиш-беришда воситачилик қилиш учун жавобгарлик белгилаш нечоғлиқ муҳим ва зарур эканлигини кўрсатади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб айтишимиз мумкинки, пора олиш-беришда воситачилик қилиш қилмишининг Жиноят қонунига нечоғлиқ хилоф эканлигини ушбу жиноятнинг Жиноят кодекси билан қўриқланадиган ижтимоий муносабатлар – объектларга зара етказиши билан изоҳлаш мумкин.

Таҳлимизнинг навбатдаги босқичида эса, илмий фикрларимизни мазкур қилмишда айб мавжуд ёки мавжуд эмаслиги хусусида давом эттирамиз.

Айб жавобгарликка тортишнинг зарурий шарти бўлиб, Жиноят кодексининг 20-моддасига биноан, Жиноят кодексига назара тутилган ижтимоий хавфли қилмишни қасдан ёки эҳтиётсизлик орқасида содир этган шахс жиноят содир этишда айбдор деб топилиши мумкин.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 4.9 / 2023

Дастлаб қасд тушунчасига ва қандай ҳолатга жиноят қасддан содир этилишига тўхталиб ўтадиган бўлсак, Жиноят кодексининг 21-моддасига кўра, Жиноят Кодекси моддасида кўрсатилаган жиноят тамом бўлган пайт ижтимоий хавфли қилмиш бажарилган вақт деб ҳисобланган бўлиб, уни содир этган шахс ўз қилмишининг ижтимоий хавфлилиқ хусусиятини англаган ва шундай қилмишни содир этишни истаган бўлса, бундай жиноят қасддан содир этилган деб топилади.

Қасднинг ҳам икки хил кўриниши мавжуд бўлиб, Жиноят кодекси моддасида кўрсатилган жиноят тамом бўлган пайт ижтимоий хавфли оқибат юз берган вақт деб топилган қилмишлар тўғри ёки эгри қасддан содир этилган бўлиши мумкин. Агар шахс ўз қилмишининг ижтимоий хавфли хусусиятини англаган, унинг ижтимоий хавфли оқибатларига кўзи етган ва уларнинг юз беришини истаган бўлса, бундай жиноят тўғри қасддан содир этилган деб топилади.

Башарти шахс ўз қилмишининг ижтимоий хавфли хусусиятини англаган, унинг ижтимоий хавфли оқибатларига кўзи етган ва уларнинг юз беришига онгли равишда йўл қўйган бўлса, бундай жиноят эгри қасддан содир этилган деб топилади.

Жиноятнинг эҳтиёсизликдан содир қилиш масаласига тўхталадиган бўлсак, Ўз-ўзига ишониш ёки бепарволик орқасида содир этилган ижтимоий хавфли қилмиш эҳтиётсизлик орқасида содир этилган жиноят деб топилади.

Эҳтиётсизликнинг ҳам икки хил кўриниши бўлиб, агар жиноятни содир этган шахс ўз хулқ-атвори қонунда назарда тутилган ижтимоий хавфли оқибатлар келтириб чиқариши мумкинлигига кўзи ета туриб, эҳтиёткорлик чоратadbирларига онгли равишда риоя этмаган ҳолда бундай оқибатлар келиб чиқмаслигига асосиз равишда умид қилган бўлса, бундай жиноят ўз-ўзига ишониш оқибатида содир этилган деб топилади. Башарти жиноят содир этган шахс ўз хулқ-атвори қонунда назарда тутилган ижтимоий хавфли оқибатлар келтириб чиқариши мумкинлигига кўзи етмасада, лекин кўзи етиши лозим ва мумкин бўлса, бундай жиноят бепарволик орқасида содир этилган деб топилади.

Қасд ва эҳтиётсизликнинг мазмун-моҳиятидан келиб чиқиб айтиш мумкинки, порахўрлик жиноятларининг, хусусан пора олиш-беришда воситачилиқ қилиш жинояти асосан қасддан(тўғри қасддан) содир қилиниб, шахс

қилмишни содир қииаётган ўз қилмишининг ижтимоий хавфли хусусиятини англайди, унинг ижтимоий хавфли оқибатларига кўзи етади ва уларни юз беришини истайди. Чунки шахс бу қилмиши орқали ўзига муайян бир манфаат кутади. Бундан келиб чиқадиган бўлсак, ушбу қилмишда қасд, яъни айб мавжуд ва қилмиш ижтимоий хавфли саналади. Бу эса, қилмиш учун жавобгарлик белгилашнинг яна бир ижтимоий заруратини кўрсатиб беради.

Бундан ташқари пора олиш-беришда воситачилик қилиш учун жавобгарлик белгилашнинг яна бир заруратини, пора олиш (ЖК 210-модда) ва пора бериш (ЖК 211-модда) жиноятларининг ҳам содир қилинишига олиб келиши билан изоҳлаш мумкин. Чунки, аксарият ҳолларда порани бераётган ва уни олаётган шахслар ҳам жиноятни уларнинг жиноятлари очилмаслиги ва жавобгарликдан қутулиб қолиб қолиш ёки жавобгарликни бошқа шахснинг номига юклаш мақсадида ҳам пора предметини бевосита ўзлари олмайди ва бермайди ҳам. Бунда уларга воситачи шахслар ёрдами қўл келади. Шу сабабдан ҳам пора олиш-беришда воситачилар иштирок этмаслиги учун қонун чиқарувчининг пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти учун Жинотят кодексига алоҳида норма киритиб, жавобгарлик белгилагани жуда тўғри деб ҳисоблаймиз.

Шу билан бирга пора олиш-беришда воситачилик қилиш учун жавобгарлик белгилаш жамията таниш-билишчилик, уруғ-аймовчиликнинг авж олишига ҳам олиб келишининг олдини олади. Сабаб пора олувчилар ва берувчилар жиноятни содир қилишда воситачи шахслар сифатида бегона шахслардан эмас, асосан қариндош уруғлари ёки таниш-билишлариан фойдланишади. Айнан шу таниш-билишчилик ва уруғ-аймоқчиликка чек қуйиш мақсадида ҳам бу жиноятучун жавобгарлик белгиланганлиги уринлидир.

Бундан ташқари, Жинотят кодекси 212-моддаси иккинчи ва учинчи қисмида пора олиш-беришда воситачилик қилишни оғирлаштирувчи ҳолатларда содир қилганлик учун жавобгарлик белгиланган бўлиб, такроран, хавфли рецидивист ёки илгари Жинотят кодексининг 210-моддаси (пора олиш) ва 211-моддаси (пора бериш) жиноятини содир қилган шахс томонидан содир қилганлик, куп микдорда пора олиш ёки бериш вақтида, бир гуруҳ мансабдор шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб пора олаётганлиги воситачига аён бўлган ҳолларда содир этилганлиги, муайян ҳақ эвазига, жуда куп микдорда пора олиш ёки бериш

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 4.9 / 2023

вактида, уюшган гуруҳ манфаатларини кузлаб, масъул мансабдор шахс томонидан содир этилганлиги кабилар шулар жумласидандир. Конун чиқарувчи бу ҳолатларга жавобгарлик белгилаш орқали пора олиш-беришда воситачилик қилиш жиноятининг санаб такрорийлигини, куп ва жуда куп микдорда содир қилинишинг, мансабдор шахслар ва уюшган гуруҳларнинг ҳам воситачилар орқали порахурлик билан боғлиқ жиноятларни содир қилинишинг олдини олишни кузда тутган ва бу ҳолатларни учун жавобгарлик белгилашнинг ижтимоий зарурати деб айтишимиз мумкин.

Жиноят кодексининг 212-моддаси тўртинчи қисмида мазкур норманинг рағбатлантирувчи қисми белгиланган бўлиб, пора олиш-беришда воситачилик қилган шахс, жиноий ҳаракатлар содир этилганидан сўнг ўттиз сутка мобайнида ўз ихтиёри билан арз қилган ҳолларда, Жиноят кодексининг 237-моддаси тартибда огоҳлантирилади ҳамда чин кўнгилдан пушаймон бўлиб, жиноятни очишда фаол ёрдам берган тақдирда жиноий жавобгарликдан озод этилиши тушунтирилади. Бунда гарда ариза пора олиш-бериш жинояти иштирокчиларидан бири томонидан берилиб, бу ҳақда бошқа иштирокчилар мурожаат қилмаган бўлса, ариза билан мурожаат этган шахсдан ташқари бошқа иштирокчилар (ташкilotчи, бажарувчи, далолатчи, ёрдамчилар) жавобгарликдан озод қилинмайди.

Товламачилик йўли билан пора сўралганлиги ёки пора берилганлиги ҳақида ихтиёрий арз қилиш асосида пора берувчи ва воситачининг Жиноят-процессуал кодексининг 84-моддаси, 1-қисми, 8-банди билан жиноий жавобгарликдан озод қилиниши, бу шахсларнинг ҳаракатида жиноят таркиби йўқлигини аниқлашмайди. Шу сабабли улар жабрланувчи сифатида эътироф этилмайди ва пора тариқасида берилган қимматликлар қайтариб берилишини талаб қилишга ҳақли эмас.

Пора сўраб товламачилик қилинган ёки пора олиш-беришда воситачилик қилган шахсни жавобгарликдан озод қилиш: товламачилик йўли билан пора талаб қилинган ҳолат далиллар билан тўлиқ тасдиқланганида; ариза қонунда назарда тутилган муддатда, яъни ўттиз сутка мобайнида тақдим қилинганида; ҳар қандай ноқонуний ташқи таъсирлардан (жисмоний, руҳий) холи тарзда ўз ихтиёри билан арз қилинганида; пора берганлик ва воситачилик қилганлик ҳақида ариза берган шахс содир этган жиноий қилмишидан чин кўнгилдан

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 4.9 / 2023

пушаймонлик билдирган ва ушбу жиноятни очишда фаол иштирок этган тақдирда жавобгарликдан озод қилинади.

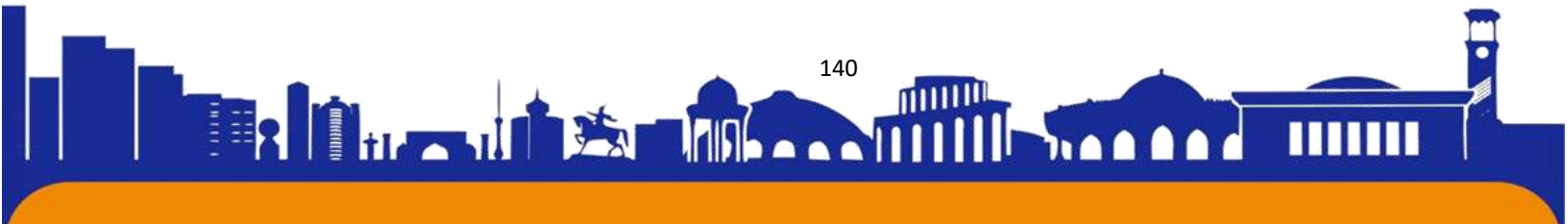
Маълумки, пора бериш ва пора олиш-беришда воситачилик қилиш жиноятларида пора олувчи поранинг лоақал бир қисмини олган пайтдан тугалланган, деб топилади ва бўлиб, пора берилганида қонунда назарда тутилган ўттиз сутка дастлабки пора бериш амалга оширилган куннинг эртасидан бошлаб ҳисобланади.

Тергов ёки суриштирув даврида аниқланган ёхуд ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга олдиндан маълум бўлган пора бериш ва пора олиш-беришда воситачилик қилиш ҳолатлари юзасидан берилган ариза жинойий жавобгарликдан озод қилишга асос бўлолмайди ва шахснинг жавобгарлик масаласи қонунда белгиланган умумий тартибда ҳал қилинади.

Бундан олдинги бобда таъкидлаганимиздек, пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти Жиноят кодексининг 212-моддасида назарда тутилган ва ушбу жиноят учун тегишлича жазо турлари ҳам белгилаб ўтилган. Унга кўра, пора олиш-беришда воситачилик қилиш, яъни пора олиш ёки бериш хусусидаги келишувга эришишга қаратилган фаолият, шунингдек манфаатдор шахсларнинг топшириғи билан порани бевосита бериш, базавий ҳисоблаш миқдорининг эллик бараваридан юз бараваригача миқдорда жарима ёки икки йилдан беш йилгача озодликни чеклаш ёхуд беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади деб белгилаб қўйилган.

Пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти юзага келиш сабаблари ва жиноят содир қилиниши натижасида юзага келган оқибатларига кура ушбу жиноят учун жавобгарлик белгилаш заруратини қуйидагиларда қуришимиз мумкин:

биринчидан, Қасд ва эҳтиётсизликнинг мазмун-моҳиятидан келиб чиқиб айтиш мумкинки, порахўрлик жиноятларининг, хусусан пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти асосан қасддан(тўғри қасддан) содир қилиниб, шахс қилмишни содир қиладиган ўз қилмишининг ижтимоий хавфли хусусиятини англайди, унинг ижтимоий хавфли оқибатларига кўзи етади ва уларни юз беришини истайди. Чунки шахс бу қилмиши орқали ўзига муайян бир манфаат кутади. Бундан келиб чиқадиган бўлсак, ушбу қилмишда қасд, яъни айб мавжуд

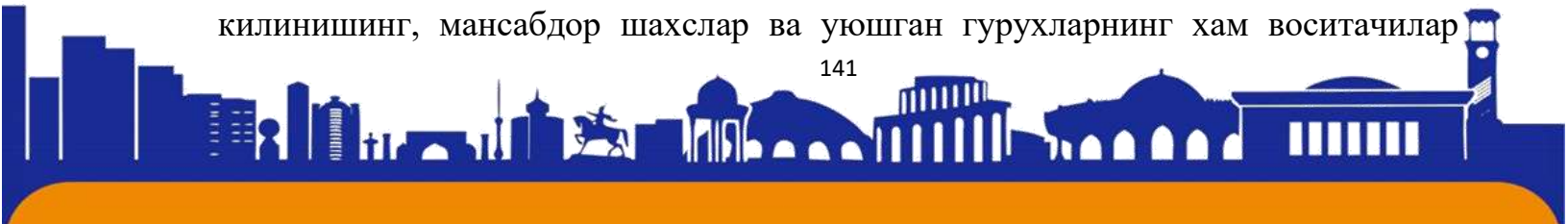
ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 4.9 / 2023

ва қилмиш ижтимоий хавфли саналади. Бу эса, қилмиш учун жавобгарлик белгилашнинг яна бир ижтимоий заруратини кўрсатиб беради.

иккинчидан, ундан ташқари пора олиш-беришда воситачилик қилиш учун жавобгарлик белгилашнинг яна бир заруратини, пора олиш (ЖК 210-модда) ва пора бериш (ЖК 211-модда) жиноятларининг ҳам содир қилинишига олиб келиши билан изоҳлаш мумкин. Чунки, аксарият ҳолларда порани бераётган ва уни олаётган шахслар ҳам жиноятни уларнинг жиноятлари очилмаслиги ва жавобгарликдан қутулиб қолиб қолиш ёки жавобгарликни бошқа шахснинг номига юклаш мақсадида ҳам пора предметини бевосита ўзлари олмайди ва бермайди ҳам. Бунда уларга воситачи шахслар ёрдами қўл келади. Шу сабабдан ҳам пора олиш-беришда воситачилар иштирок этмаслиги учун қонун чиқарувчининг пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти учун Жиноят кодексида алоҳида норма киритиб, жавобгарлик белгилагани жуда тўғри деб ҳисоблаймиз.

учинчидан, у билан бирга пора олиш-беришда воситачилик қилиш учун жавобгарлик белгилаш жамията таниш-билишчилик, уруғ-аймоқчиликнинг авж олишига ҳам олиб келишининг олдини олади. Сабаб пора олувчилар ва берувчилар жиноятни содир қилишда воситачи шахслар сифатида бегона шахслардан эмас, асосан қариндош уруғлари ёки таниш-билишлариан фойдланишади.

туртинчидан, Жиноят кодекси 212-моддаси иккинчи ва учинчи қисмида пора олиш-беришда воситачилик қилишни оғирлаштирувчи ҳолатларда содир қилганлик учун жавобгарлик белгиланган бўлиб, такроран, хавфли рецидивист ёки илгари Жиноят кодексининг 210-моддаси (пора олиш) ва 211-моддаси (пора бериш) жиноятини содир қилган шахс томонидан содир қилганлик, куп миқдорда пора олиш ёки бериш вақтида, бир гуруҳ мансабдор шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб пора олаётганлиги воситачига аён бўлган ҳолларда содир этилганлиги, муайян ҳақ эвазига, жуда куп миқдорда пора олиш ёки бериш вақтида, уюшган гуруҳ манфаатларини кузлаб, масъул мансабдор шахс томонидан содир этилганлиги кабилар шулар жумласидандир. Қонун чиқарувчи бу ҳолатларга жавобгарлик белгилаш орқали пора олиш-беришда воситачилик қилиш жиноятининг санаб такрорийлигини, куп ва жуда куп миқдорда содир қилинишинг, мансабдор шахслар ва уюшган гуруҳларнинг ҳам воситачилар

оркали порахурлик билан боглик жиноятларни содир килинишинг олдини олишни кузда тутган ва бу холатларни учун жавобгарлик белгилашнинг ижтимоий зарурати деб айтишимиз мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар/ Сноски/ References:

1. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси. 22.09.1994. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 23.01.2020 й., 03/20/603/0071-сон, 26.03.2020 й., 03/20/613/0362-сон, 22.07.2020 й., 03/20/629/1087-сон, 05.10.2020 й., 03/20/640/1348-сон, 06.11.2020 й., 03/20/645/1469-сон, 04.12.2020 й., 03/20/653/1592-сон; 26.12.2020 й., 03/20/658/1670-сон; 15.01.2021 й., 03/21/667/0035-сон, 13.02.2021 й., 03/21/673/0112-сон, 18.02.2021 й., 03/21/675/0126-сон; 30.03.2021 й., 03/21/679/0256-сон
2. Ўзбекистон Республикасининг Коррупцияга қарши курашиш тўғрисидаги ЎРҚ-419-сон Қонуни. 03.01.2017. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 1-сон, 2-модда; Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 16.01.2019 й., 03/19/516/2484-сон; 24.05.2019 й., 03/19/542/3177 -сон, 2019 й., 2-сон, 47-модда.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-6013-сон Фармони. 26.06.2020. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 30.06.2020 й., 06/20/6013/1002-сон.
4. Рустамбаев М.Х. Жиноят ҳуқуқи. Умумий қисм. Дарслик. – Т: “ILM ZIYO”, 2006.
5. . Рустамбаев М.Х. Криминология. Дарслик. – Тошкент.: ТДЮУ, 2008.
6. Усмоналиев М. Жиноят ҳуқуқи. Дарслик. – Т: ТДЮИ, 2009.
7. .Зуфаров Р.А., Ахраров Б.Ж., Мирзаев У.М. Коррупция. Қонун. Жавобгарлик. Монография. – Т.: ТДЮИ, 2011.
8. Шамсутдинов Б. Коррупциявий жиноятлар учун жавобгарлик. Монография. – Т: ТДЮУ, 2020. – Б. 63.

